

Висновок. Фінансовий контроль за виконанням кошторису бюджетних установ є одним із пріоритетних завдань діяльності державних фінансових органів в Україні.

Процес контролю за виконанням кошторису бюджетних установ є досить складним, що спричинено: певними особливостями, що зумовлені принципами, притаманними кошторисно-бюджетному фінансуванню; великою кількістю джерел інформації щодо розподілу та перерозподілу коштів, зазначених у кошторисі відповідної бюджетної установи. Фінансовий контроль за виконанням кошторису бюджетних установ складається з шести основних етапів, на кожному з яких проводяться необхідні перевірочні процедури щодо контролю за використанням бюджетних коштів.

Потрібно зазначити, що за умови ретельної перевірки виконання кошторису бюджетними установами можна заощадити сотні тисяч гривень державних коштів або попередити утворення боргів, зокрема із соціальних виплат.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 8 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Звіт про результати діяльності Державної фінансової інспекції та її територіальних органів за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua>
3. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 р. №228 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Білуха М. Т., Микитенко Т.В. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит: підручник / М.Т. Білуха, Т.В. Микитенко. – К., 2005. – 640 с.
5. Дікань Л.В. Контроль у бюджетних установах: метод. посібн. для самост. вивчення дисципліни / Л.В. Дікань, О.І. Щербаков, Ю.А. Ольховський. – Х. : ІНЖЕК, 2009. – 202 с.

УДК 330.101:330.522.7

В.В.Лацак, к.е.н.,
Буковинський університет,
м. Чернівці

**АКТУАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ ЧЕРЕЗ ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ
НА РІВЕНЬ СПОЖИВЧИХ ЦІН
ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ**

Анотація

У статті окреслено основні підходи в напрямку імплементації законодавчих та нормативних актів, якими регламентується вплив держави на споживчі ціни та захист прав споживачів у період інтеграційних процесів держави. Визначено основні напрямки впливу держави на ціноутворення та якість вітчизняних споживчих товарів. На підставі проведених теоретичних узагальнень виокремлено і дано визначення поняттю «фінансового механізму» та розкрито суть «фінансових важелів» у контексті впливу держави на споживчий ринок. Приведено витяги з Конституції та законів України «Про захист прав споживачів» і «Про ціни і ціноутворення», які служать основою для передавального механізму впливу держави на споживчий ринок. Визначено основні принципи державної політики із захисту прав споживачів, прийняті європейськими державами.

Ключові слова: споживчі ціни, захист прав споживачів, вплив держави, імплементація.

В.В.Лащак, к.э.н.,

Буковинский университет, г. Черновцы

**АКТУАЛЬНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ
ЧЕРЕЗ ФИНАНСОВЫЕ РЫЧАГИ НА УРОВЕНЬ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ЦЕН
И СОБЛЮДЕНИЯ ПРАВ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ В УКРАИНЕ**

Аннотация

В статье обозначены основные подходы в направлении имплементации законодательных и нормативных актов, которыми регламентируется влияние государства на потребительские цены и защита прав потребителей в период интеграционных процессов государства. Определены основные направления влияния государства на ценообразование и качество отечественных потребительских товаров. На основании проведенных теоретических обобщений выделено и дано определение понятию «финансового механизма» и раскрыта суть «финансовых рычагов» в контексте влияния государства на потребительский рынок. Приведены выдержки из Конституции и законов Украины «О защите прав потребителей» и «О ценах и ценообразовании», которые служат основой для передаточного механизма влияния государства на потребительский рынок. Определены основные принципы государственной политики по защите прав потребителей, приняты европейскими государствами.

Ключевые слова: потребительские цены, защита прав потребителей, влияние государства, имплементация.

Victor V. Laschak, Candidate of Economics,
University of Bukovina, Chernivtsi

**THE RELEVANCE OF GOVERNMENT INFLUENCE WITH
THE FINANCIAL INSTRUMENTS ON THE LEVEL
OF CONSUMER PRICES AND THE RIGHTS OF CONSUMERS IN UKRAINE**

This article outlines the main approaches towards the implementation of laws and regulations which regulate the state's influence on consumer prices and consumer protection during the integration process of the state. The main directions of the state's influence on the pricing and quality of domestic consumer goods are defined. On the basis of theoretical generalizations the definition of "financial mechanism" and the essence of "financial instruments" in the context of state influence on the consumer market is allocated and given. The extracts from the Constitution and laws of Ukraine "On Protection of Consumer Right" and "On prices and pricing" that serve as the basis for the transmission mechanism of state influence on the consumer market are given. The basic principles of the state policy on consumer protection adopted by the European states are determined.

Keywords: consumer prices, consumer protection, state influence, implementation.

Постановка проблеми. У період інтеграційних процесів на шляху до євроспільноти проблема впливу держави на споживчі ціни та захист прав споживачів є одним з найважливіших напрямків діяльності, що потребує постійного контролю та вивчення в нових умовах імплементації. Необхідність нашої держави зберегти добросусідські відносини з державами Митного союзу, в яких діють свої законодавчі акти, ускладнює завдання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми ціноутворення в ринкових умовах розглядаються на теоретичному і методологічному рівнях такими вченими, як: В. Пінішко [1], Я. Литвиненко [2], М. Артус [3], Л. Шкварчук [4] та ін. У роботах цих авторів аналізуються загальні принципи, методи і прийоми ціноутворення, що застосовуються в ринкових умовах

господарювання, принципи узгодження ціноутворення з іншими елементами макроекономіки.

Серед науковців, що внесли суттєвий науковий доробок за напрямком питань захисту прав споживачів, необхідно зазначити: П. Калиту [5], А. Мазаракі [6], Н. Салухіну [7], О. Язвінську [8], І. Дудла [9] та інших.

Однак у сучасних теоріях ціни та захисту прав споживачів практично не обґрунтоване питання про значення та вплив держави через фінансові важелі на споживчий ринок у комплексі.

Метою дослідження є вивчення впливу держави через фінансові важелі на споживчі ціни та захист прав споживачів.

Основні результати дослідження. Адаптація законодавства України передбачає реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність із європейськими стандартами й охоплює приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, транспорт, а також інші галузі, визначені Угодою про партнерство та співробітництво. Важливим чинником реформування правової системи України слід вважати участь України у конвенціях Ради Європи, які встановлюють спільні для цієї організації та ЄС стандарти.

Етапами правової адаптації є імплементація Угоди про партнерство та співробітництво, укладання галузевих угод, приведення чинного законодавства України у відповідність із стандартами ЄС, створення механізму приведення проектів актів законодавства України у відповідність із нормами ЄС.

Будь-яка сучасна держава об'єктивно змушена виконувати роль суб'єкта регулювання ринкової економіки через такі економічні функції:

- 1) визначення головних цілей і пріоритетів макроекономічного розвитку, виходячи із стану економіки і перспектив її розвитку;
- 2) розробка і впровадження правових норм функціонування ринкової економіки;
- 3) здійснення цілеспрямованого впливу на економічну діяльність господарюючих суб'єктів через фінансові важелі;
- 4) контроль за дотриманням антимонопольного законодавства захисту і стимулювання конкуренції;
- 5) регулювання зовнішньоекономічних відносин;
- 6) соціальний захист громадян;
- 7) фінансування суспільних потреб.

Держава виконує свої економічні функції, застосовуючи різноманітні форми і важелі впливу на економіку. Серед основних форм державного регулювання ринкової економіки слід виділити:

- фінансове регулювання (через систему фіскальної політики);
- грошово-кредитне регулювання (через регулювання грошової маси і процентної ставки);
- цінове регулювання (корекція рівня цін товарного ринку);
- структурне регулювання (через зміну галузевої структури економіки і, відповідно, структури попиту і пропозиції на ринку);
- соціальне регулювання (соціальний захист населення через державний перерозподіл доходів);
- адміністративне регулювання (через застосування неекономічних методів впливу на економічне життя).

Найбільше значення сьогодні має фінансове, грошово-кредитне, структурне і соціальне регулювання економіки.

Сучасна ринкова економіка багато у чому є саморегульованою системою, тому найдоцільнішими є економічні ринкові методи державного впливу. Наприклад, такими є фінансове і грошово-кредитне регулювання.

В Україні вже є низка механізмів, які впливають на споживчі ціни та, відповідно, на споживчий ринок загалом.

Звернемось до класичного визначення основних понять фінансової науки.

Фінансовий механізм – це сукупність організаційних форм фінансових відносин: порядок формування та використання фондів грошових коштів; методи фінансового планування; форми управління фінансами; фінансове законодавство. Застосовується з метою створення сприятливих умов для економічного і соціального розвитку суспільства. Відповідно, фінансовими важелями на макrorівні є, наприклад, ставка оподаткування, валютний курс розмір штрафних санкцій, фінансова підтримка тієї чи іншої галузі зі сторони держави, фінансування на утримання служб, які уповноважені зі сторони держави здійснювати контроль та впливати на ціноутворення, і захищати права споживачів та інші. Фінансові важелі часто використовуються для стимулювання потрібних процесів та застосування фінансових санкцій для зменшення небажаних явищ і процесів.

Для більш точного розуміння фінансових важелів держави, якими вона впливає на споживчий ринок нам необхідно розглянути основні правила, що діють в державі та передбачені законодавчими актами та інструктивними нормативами.

Право держави впливати на споживчий ринок в Україні закріплено Конституцією, зокрема у статті 42 вказано: «Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом. Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і

безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів» [10].

Основним документом у сфері захисту прав споживачів є закон України «Про захист прав споживачів». Крім цього існують підзаконні нормативні акти, які регулюють кожну із сфер торгівлі. Основним органом, що здійснює державний контроль за дотриманням вимог законодавства України про захист прав споживачів, є Держспоживстандарт та Держспоживінспекція України. Також створено систему та організаційно-правові засади діяльності недержавних організацій у сфері забезпечення прав споживачів.

Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів є центральним органом виконавчої влади з реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів [11]. Законодавча база України потребує вдосконалення, реформування механізму фінансування заходів захисту прав споживачів та підтримки громадських організацій споживачів на державному ринку. Залишається проблемним питання забезпечення прав споживачів на належну якість товарів. На ринок продовжують надходити неякісні та фальсифіковані товари, підробки, продукти, які не відповідають вимогам нормативних документів та є небезпечними для вживання. Аналіз справ споживчого ринку України свідчить про те, що кількість порушень вимог законодавства у сфері захисту прав споживачів за останній час не зменшується. Ринок продовжує насичуватись сурогатами, неякісними, фальсифікованими та небезпечними для людей товарами.

На відміну від України, країни з демократичними цивілізованими ринковими відносинами, зокрема країни ЄС, ведуть наполегливу та цілеспрямовану боротьбу за споживчу безпеку. Проблема захисту прав споживачів та якість життя є пріоритетними питаннями національної безпеки та знаходяться у фокусі економічних інтересів держави, суспільства та громадян. Цивілізований діалог між владою, бізнесом і споживачем налагоджений і закріплений на законодавчому рівні. Так, ще в 1973 р. Парламентська Асамблея Ради Європи прийняла «Хартію захисту споживачів», в якій визначено основні принципи державної політики в напрямку захисту прав споживачів та вписано обов'язки влади перед споживачами. Загальносвітове визнання права споживачів отримали і в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1985 р., яка позначила основні права споживачів:

- 1) захист споживачів від збитку їх здоров'ю і безпеці;
- 2) сприяння економічним інтересам споживачів і захист цих інтересів;
- 3) доступ споживачів до відповідної інформації, необхідної для компетентного вибору відповідно до індивідуальних запитів і потреб;
- 4) просвіта споживачів;

5) наявність ефективних процедур розгляду скарг споживачів;

6) свобода створювати споживчі й інші відповідні групи або організації, і можливість для таких організацій висловлювати свою точку зору в процесі ухвалення рішень, що зачіпають їх інтереси.

Саме у «Керівних принципах по захисту прав споживачів» визначено, що для забезпечення і проведення національної політики у сфері захисту прав споживачів уряд зобов'язаний на належному рівні створити відповідну інфраструктуру. Червоною ниткою через документ проходить ідея відповідальності уряду і його зобов'язань відносно споживачів. У «Хартії основних прав і свобод Європейського Союзу», прийнятої в 2000 році, записано, що «для політиків немає важливішого завдання, ніж захист прав і інтересів споживачів». Проблема захисту прав споживачів не може бути розв'язана зусиллями однієї організації, оскільки для цього потрібно об'єднати зусилля держави, громадських організацій, науковців та споживачів. Поєднання технічного регулювання із захистом прав споживачів надасть можливість враховувати споживчі інтереси при розробленні стандартів, нормативних та законодавчих документів, які б відповідали міжнародним вимогам. Саме з цих позицій необхідно вміло застосовувати існуючі в державі фінансові важелі з метою ефективного впливу на споживчий ринок.

Основним законодавчим актом, що передбачає вплив держави на ціноутворення, є Закон України «Про ціни і ціноутворення», підписаний президентом 21 червня 2012 року. Він увібрав в себе досвід державного впливу з попередніх років незалежної України та пострадянського періоду. У статті 4 цього Закону передбачається, що державна цінова політика є складовою частиною державної економічної та соціальної політики і спрямована на забезпечення: 1) розвитку національної економіки та підприємницької діяльності; 2) протидії зловживанню монопольним (домінуючим) становищем у сфері ціноутворення; 3) розширення сфери застосування вільних цін; 4) збалансованості ринку товарів та підвищення їх якості; 5) соціальних гарантій населенню в разі зростання цін; 6) необхідних економічних гарантій для виробників; 7) орієнтації цін внутрішнього ринку товарів на рівень цін світового ринку [14].

Сформулювавши законодавчо основні пріоритети державної цінової політики, держава визначає основні засади цінової політики і регулює відносини, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення.

Аналізуючи поняття ціни, можна сказати, що вона за своєю природою суттєво впливає на загальний стан ринкової кон'юнктури, окрім цього, ціна

підтверджує чи не підтверджує монопольне становище виробника. З метою усунення недоліків суто кількісного характеру ступеня монополізації ринків слід передбачити в системі моніторингу сегментацію товарних ринків. За допомогою сегментації ринку з використанням цін виділяють частину ринку, групу споживачів, які мають визначені загальні ознаки. Об'єктами сегментації можуть бути споживачі, товари та послуги чи самі підприємства, а вже залежно від сегментації застосовувати ті чи інші важелі фінансового впливу.

З метою завоювання ринкових позицій, заповнення відповідних ринкових ніш важливо розробити стратегію цінового регулювання ринку.

В умовах тривалих кризових явищ великого значення набувають економічні методи регулювання ринкових відносин шляхом формування резервів стратегічних ресурсів у періоди небажаного зростання цін чи їх зниження та загрози скорочення виробництва, і навпаки, шляхом проведення товарних інтервенцій на відповідних ринках у період невиправданого підвищення цін з метою захисту споживача.

Держава повинна виступати як самостійний економічний та рівноправний суб'єкт ціноутворення, володіючи своєю часткою власності, і як орган регулювання, суб'єкт економічних відносин, який виходить за рамки ринкових відносин і є представником суспільної економіки взагалі. За таких умов слід використовувати як прямі, так і опосередковані важелі регулювання ринкової діяльності. Для цього потрібно обов'язково розмежовувати функції, щоб ціноутворення не було ринковим, а ціни не диктувалися лише одним ринковим суб'єктом.

Таким чином, пряме державне регулювання передбачає потребу коригування ринку та доповнення ринкового механізму централізованою політикою контролю за важливими параметрами ринку. В умовах недосконалого ринкового господарства ціна рівноваги, що епізодично виникає, не задовольняє оптимального стану і стабільності у суспільстві, тому держава шляхом цінової політики створює нові умови рівноваги. Приблизники опосередкованого державного впливу на ринок прагнуть встановити ціни лише шляхом зміни податків і процентних ставок. Ці методи є виправданими, але важливо використовувати весь спектр важелів впливу.

Обираючи методи цінової політики, доцільно дотримуватися принципу розумної достатності державного регулювання, щоб запобігти виникненню можливих крайнощів, коли при встановленні державою значних цін ринкові механізми сильно блокуються та створюється небезпека втрати ринкових орієнтирів для зіставлення затрат і ресурсів, оскільки відчутним стає вплив неринкових факторів. Не пов'язана з конкурентним ринком і встановлена згодом ціна не може достатньо змінюватися залежно від коливань попиту та пропозиції, тому спостерігається або дефіцит, або надлишок продукції, що не

може бути реалізована. Повне усунення держави від формування та регулювання цін руйнує основу економіки суспільства, залишає її без важливих засобів боротьби з монополізмом, робить ринкові відносини та становище більшості підприємств нестабільним та нецивілізованим.

Для розв'язання проблеми регулювання та становлення конкурентного ринку потрібно повністю врахувати загальні економічні умови інтеграційного періоду, зважаючи на специфіку зміни попиту та пропозиції, характер формування затрат, незалежно від характеру суб'єктів господарювання. Оскільки в державі зберігається дефіцит ресурсів, монополістичний вплив і посилення інфляційних очікувань, то витрати стають базовим фактором, що визначає величину ціни. В таких умовах ціни на товари та послуги підприємства включають затрати не лише нинішнього, але й майбутнього періодів, де закладено очікування подальшого підвищення цін на сировину, комплектуючі, робочу силу, обслуговування збиткових потужностей, а обмеження, пов'язані з платоспроможним попитом, недостатньо дієві.

Аналіз регулюючої дії державних важелів на ціну як елемента сегментації ринку необхідний також для визначення взаємозв'язків «виробник – споживач» чи «продавець – покупець», що дає можливість виявити причини, за якими споживач надає перевагу тим чи іншим товарам, та оцінити тенденції, притаманні досліджуваному ринку, а також пріоритети розвитку економіки держави з урахуванням майбутніх інтеграційних процесів.

Висновок. За умов звуження сфери застосування інструментів прямого впливу на ціни та якість споживчих товарів формується об'єктивна потреба наукової розробки механізму дії бюджетно-монетарних регуляторів як специфічної підсистеми механізму державного регулювання економіки.

Список використаних джерел:

1. Пінішко В. С., Мединська Т. В. Ціни і ціноутворення : навч.-метод. посіб. / В.С. Пінішко, Т.В. Мединська. – Львів, 2009. – 56 с.
2. Литвиненко Я. В. Сучасна політика ціноутворення : навч. посіб. / Я.В. Литвиненко. – К. : Вид. центр МАУП, 2010. – 212 с.
3. Артус М. М. Формування механізму ціноутворення в умовах ринкової економіки / М.М. Артус. – Тернопіль, 2010. – 54 с.
4. Шкварчук Л. О. Ціноутворення : підручник / Л.О. Шкварчук. – К.: Кондор, 2008. – 460 с.
5. Калита П. Звенья одной цепи: защита потребителей и товаропроизводителей немислима без интегрирующей основы – качества / П. Калита // Споживач. – 1997 – №8.
6. Мазаракі А. А. Захист прав споживачів: соціально-правовий аспект / Мазаракі А. А., Язвінська О. М., Ніколаєва Л. В., Притульська Н. В., Іваненко Л. М. ; за заг. ред. Л.В. Ніколаєва. – К. : КНТЕУ, 2002. – 312 с.
7. Салухіна Н. Г. Захист прав споживачів: навч. посібник / Салухіна Н. Г., Язвінська О. М., Башкатова О. І. – К.: МАУП, 2007. – 382 с.
8. Язвінська О.М. Історія консюмеризму: навч. посіб. для студ. вищих закл. освіти з підприємництва і торгівлі / О.М. Язвінська. – 2.вид., доп. й перероб. – К.: КНТЕУ, 2003. – 363 с.
9. Дудла І. О. Захист прав споживачів: навч. посіб. для студ. ВНЗ / І.О. Дудла. – Чернігів : ЧДТУ, 2006. – 268 с.
10. Конституція України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – №30.
11. Про захист прав споживачів: Закон України від 01.12.2005 № 1361.
12. Про ціни і ціноутворення: Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). (із змінами, внесеними згідно із Законом № 5496-VI від 20.11.2012). – 2013. – №19–20.